

Dələduzluq cinayəti nədir?

Mülkiyyət cəmiyyətin iqtisadi özünü təşkil edən mühüm iqtisadi və hüquqi kateqoriyadır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsinə əsasən mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur. Yəni insan hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsinin tərkib hissəsi olan əhalinin mülkiyyət hüququnun toxunulmazlığı dövlət tərəfindən qorunur və müdafiə olunur. Mülkiyyət əleyhinə yönəlmiş cinayətlərin son zamanlar ən çox yayılan növlərindən biri də dələduzluqdur.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 178-ci maddəsinə əsasən dələduzluq etibardan sui-istifadə etmə və ya aldatma yolu ilə özgənin əmlakını ələ keçirmə və ya əmlak hüquqlarını əldə etməkdə ifadə olunur. Törədilmiş əməl o halda dələduzluq, yeni etibardan sui-istifadə və ya aldatma yolu ilə özgə əmlakını ələ keçirmə və ya əmlak hüquqlarını əldə etmə hesab edilir ki, şəxsin niyyəti əmlakı ələ keçirərkən və ya əmlak hüquqları əldə edərkən hər hansı öhdəliyin yerinə yetirilməsinə deyil, özgənin əmlakının əvəzsiz və qanunsuz olaraq öz mülkiyyətinə keçirilməsinə, yaxud da əmlak hüquqlarının əldə edilməsinə yönəlmiş olsun. Dələduzluq özgə əmlakının təqsirkarın sahibliyinə keçdiyi və ya həmin əmlak üzərində sərəncam hüququnun əldə edildiyi andan başa çatmış hesab edilir və cinayətin subyektı 16 yaşına çatmış şəxs ola bilər. Dələduzluq yolu ilə əmlak hüquqları əldə etmə dedikdə, mülkiyyət hüququ, girov hüququ, tələb hüququ və varlanmaya səbəb olan sair hüquqları qanunsuz əldə etmə başa düşülməlidir. Bu hüquqlar müqavilələr və digər öhdəliklərdən əmələ gələn müvafiq sənədlərdə məsələn, etibarnamədə, vəsiyyətnamədə, qiymətli kağızlarda, hesablaşma və sığorta sənədlərində və s. əks oluna bilər.

Dələduzluq cinayətinin üsulu kimi aldatma dedikdə, özgə əmlakını (əmlak hüququnu) ələ keçirmək niyyətində olan şəxs tərəfindən bilə-bilə yalan, həqiqətə uyğun olmayan məlumatların verilməsi və ya həqiqi məlumatların gizlədilməsi, yaxud da əmlakın ələ keçirilməsinə yönəlmiş qəsdən törədilən başqa hərəkətlərin edilməsi məsələn, əqdin predmeti olan saxta əşyaların və ya saxta sənədlərin təqdim edilməsi, onların əldə edilməsi, malların alınması zamanı aldadıcı üsullardan istifadə edilməsi və ya hesablaşma görüntüsünün yaradılması və sair başa düşülür. Dələduzluğun törədilməsi zamanı həqiqətə uyğun olmayan və ya gizlədilən məlumatlar kimi müxtəlif hallar, məsələn, hüquqi faktlar, əmlakın dəyərinə və keyfiyyətinə, təqsirkarın şəxsiyyətinə, onun səlahiyyətlərinə və niyyətinə dair məlumatlar çıxış edə bilər.

Dələduzluğun üsulu kimi etibardan sui-istifadə etmə dedikdə, əmlakı ələ keçirmək və ya əmlaka olan hüququ əldə etmək məqsədi güdən

şəxs tərəfindən əmlakın mülkiyyətçisi, bu əmlaka sahiblik edən və ya sərəncam vermək hüququ olan şəxslə yaranmış etibarlı münasibətlərdən istifadə olunması başa düşülür. Etibardan sui-istifadə etmə, həmçinin, təqsirkar şəxsin qulluq səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsi, zərər çəkmiş şəxslə yaxın şəxsi və ya qohumluq münasibətlərinin olması ilə də əlaqədar ola bilər. Etibardan sui-istifadə etmə həm də təqsirkarın əvəzsiz olaraq özünün və ya üçüncü şəxslərin xeyrinə əmlakı və ya ona olan hüququ ələ keçirmək məqsədi ilə üzərinə götürdüyü hər hansı öhdəliyi yerinə yetirmək niyyətində olmadığı halda, məsələn, kredit müəssisələrindən müəyyən məbləğdə kredit və ya zərər çəkmiş şəxsdən borc alaraq bunları qaytarmaq məqsədi güdmədiyi, hər hansı işin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi öhdəliyini üzərinə götürüb bunun üçün əvvəlcədən avans kimi müəyyən məbləğdə pul alaraq həmin işi görmədiyi və görmək niyyətində olmadığı hallarda da baş verir. Dələduzluq etibardan sui istifadə etmə yolu ilə törədildikdə təqsirkara özgə əmlakını və ya əmlaka olan hüququ mənimsəmək niyyətinin cinayətin baş verməsinə qədər yarandığını sübut etmək lazımdır. Belə ki, əgər əmlakın geri qaytarılması obyektiv hallarla, məsələn müflisləşmə, uğursuz komersiya fəaliyyəti və s. ilə bağlı olmuşsa kreditor və borclunun qarşılıqlı münasibətləri haqqında qərar mülki qanunvericilik əsasında qəbul edilir.

Oğurluq və digər mülkiyyət əleyhinə cinayətlərlə müqayisədə dələduzluq cinayətinin predmeti daha geniş əhatə dairəsinə malikdir. Dələduzluğun predmeti təkcə əmlak deyil, həmin əmlaka olan hüququ əks etdirən sənəd ola bilər. Dələduzluq cinayətləri son dövrlər alqı-satqı və bu kimi əqdlərin bağlanması zamanı daha çox rast gəlinir. Aldatma pensiya, pul əlavəsi, işsizlik müavinəti və s. almaq üçün saxta sənədlərin təqdim edilməsi ilə həyata keçirilə bilər. Bəzi hallarda dələduz öz niyyətini şəxsiyyəti haqqında yalnız məlumatlar verməklə həyata keçirir. Məsələn, özünü vəzifəli şəxs kimi təqdim edərək, göstərəcəyi xidmət müqabilində hər hansı şəxsdən pul almaq dələduzluq hesab edilir. Həmçinin, qeyd etmək lazımdır ki, etibardan sui istifadə etməklə əmlakı ələ keçirmə imkanları bazar iqtisadiyyatının və kommersiya münasibətlərinin inkişafı ilə əlaqədar kifayət qədər artmışdır. Dələduzluq edənə zərərçəkmiş şəxslər adətən xeyli müddət sakit şəraitdə ünsiyyətdə olurlar, cinayətkarın davranış və xarici görünüşünün uzun müddət müşahidəsi, onun əlamətlərinin dəqiq təsvir etməyə zərərçəkmiş şəxsə imkan yaradır. Bir çox hallarda isə dələduzlar öz ictimai təhlükəli niyyətlərinin həyata keçirilməsinə, zərərçəkmiş şəxslərin qeyri-qanuni və ya qeyri-əxlaqi hərəkətləri şərait yaradır. Qeyd etmək lazımdır ki, öz qulluq

mövqeyindən istifadə etməklə dələduzluq törədən şəxslər, təkcə dövlət və bələdiyyə təşkilatlarının vəzifəli şəxsləri deyil, həm də kommersiya strukturlarının öz qulluq mövqeyindən özgə əmlakını aldatma yolu ilə talamaq üçün istifadə edən əməkdaşları ola bilər.

2014-cü il ərzində və 2015-ci ilin ilk yarımilliyi dövründə aşağıda göstərilən dələduzluq cinayətlərini törətmiş iki şəxs barəsində Qəbələ rayon məhkəməsində iki hökm elan edilmişdir.

Belə ki, Qəbələ şəhər sakini Babayev Namiq İncilab oğlu Qəbələ şəhər bələdiyyəsinin mülkiyyətində olan qəbələ şəhəri "Pastar məhəlləsi" adlanan ərazidə 2 sot torpaq sahəsinə, Qəbələ şəhər sakini İbrahimov Qerib Xanlar oğluna guya əməsinə məxsus torpaq sahəsi kimi göstərərək, bazar qiymətindən ucuz qiymətə, sonuncuya min min manata satacağını vəd edib, onun etibarından sui istifadə edərək aldatma yolu ilə 2012-ci ilin sentyabr ayı ərzində hissələrlə Q. X. İbrahimovun 850 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir. Eyni zamanda o, təkrarən 2012-ci ilin noyabr ayı ərzində Qəbələ şəhər sakini Qurbanva Sədiqə Əlif qızına Qəbələ şəhər ərazisində 3 sot torpaq sahəsində 18 000 manat dəyərinə bir mərtəbəli ev tikib satacağını vəd edərək onun etibarından sui istifadə etməklə S. Ə. Qubadovanın xeyli miqdar təşkil edən 3 000 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir. Bununla yanaşı N. İ. Babayev təkrarən Bakı şəhərində yaşayan İbrahimov Rahim Dəmir oğluna 2013-cü ilin avqust ayı ərzində, Qəbələ şəhəri ərazisində 3 sot torpaq sahəsinə özünə məxsus torpaq sahəsi kimi göstərərək onun etibarından sui istifadə etməklə R. D. İbrahimovun xeyli miqdar təşkil edən 3 000 manat pulunu aldatma yolu ilə ələ keçirmişdir. O, təkrarən 2013-cü ilin avqust ayı ərzində Qəbələ rayonu Nohurqışlaq kənd sakini Məmmədov Aqşin Vəzir oğluna Qəbələ şəhər ərazisində 2,5 sot torpaq sahəsinə 4 500 manata satacağını vəd edərək onun etibarından sui istifadə etməklə beh adı ilə A. V. Məmmədovun xeyli miqdar təşkil edən 2 800 manat pulunu aldadaraq dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir. Əlavə olaraq N. İ. Babayev təkrarən 2013-cü ilin oktyabr ayının əvvəllərində Qəbələ rayonu Yenikənd kənd sakini Qismətov Kənan Saleh oğluna Qəbələ rayon Mərkəzi Xəstəxanasının yaxınlığında guya özünə məxsus 6 sot torpaq sahəsinə sonuncuya 5 000 manata satacağını vəd edərək onun etibarından sui istifadə etməklə beh adı ilə K. S. Qismətovun xeyli miqdar, 2 000 manat pulunu aldatma yolu ilə ələ keçirmişdir. Törətdiyi cinayət əməlinə görə N. İ. Babayev barəsində 24.10.2013-cü il tarixində

rayon məhkəməsinin qərarı ilə "həbs" qətimkan tədbiri seçilmiş və 09.07.2014-cü il tarixində Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 178.2.2 və 178.2.4-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməli törəməkdə təqsirli bilinən Babayev Namiq İncilab oğlu Qəbələ rayon məhkəməsinin hökmü ilə müvafiq cəzaya məhkum edilmişdir.

Digər cinayət işi Qəbələ şəhər sakini Həsənov Kəmaləddin Yusif oğlu barəsindədir. Belə ki, o, Qəbələ şəhər Bələdiyyəsinin mülkiyyətində olub, Qəbələ şəhəri M. F. Axundov küçəsində yerləşən ərazidə 0,04 hektar torpaq sahəsinə Məmmədov Məmməd Məhəmmədəli oğluna on iki min manata satacağını vəd edib etibardan sui-istifadə edərək aldatma yolu ilə sonuncunun 2012-ci ilin iyun ayının ortalarında 5.500 manat, 2012-ci ilin avqust ayının əvvəllərində isə 500 manat, yəni xeyli miqdarda 6000 manat pulunu beh qismində alaraq dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir. Bundan başqa K. Y. Həsənov təkrarən Qəbələ şəhər bələdiyyəsinin mülkiyyətində olub, Qəbələ şəhəri M. F. Axundov küçəsində yerləşən ərazidə 0.10 hektar torpaq sahəsinə Şirinov Xəqani Nizam oğluna 25 000 manata satacağını vəd edib, etibarından sui istifadə edərək aldatma yolu ilə sonuncunun 2013-cü ilin aprel ayının ortalarında xeyli miqdarda 6 000 ABŞ dolları, yəni həmin dövr üçün dolların milli valyutaya olan məzənəsinə görə 4700 manat pulunu beh qismində alaraq dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir. Bundan başqa K. Y. Həsənov təkrarən Qəbələ şəhər Bələdiyyəsinin mülkiyyətində olub, Qəbələ şəhəri M. F. Axundov küçəsində yerləşən ərazidə 0.10 hektar torpaq sahəsinə Rəfiyev Zamik Məzahir oğluna 25 000 manata satacağını vəd edib etibardan sui istifadə edərək aldatma yolu ilə sonuncunun 2013-cü ilin may ayının ortalarında 4 000 manat, 2013-cü ilin avqust ayının əvvəllərində isə 400 manat, yəni xeyli miqdarda 4400 manat pulunu beh qismində alaraq dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir. Törətdiyi cinayət əməlinə görə K. Y. Həsənov barəsində 26.09.2014-cü il tarixində rayon məhkəməsinin qərarı ilə "həbs" qətimkan tədbiri seçilmiş və 01.04.2015-ci il tarixində Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 178.2.2 və 178.2.4-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməli törəməkdə təqsirli bilinən Həsənov Kəmaləddin Yusif oğlu Qəbələ rayon məhkəməsinin hökmü ilə müvafiq cəzaya məhkum edilmişdir.

Göründüyü kimi dələduzluq insanların cinayətkar yola çəkir, bu kimi hərəkətlərin sonu yoxdur. Odur ki, cəmiyyətimizdə hər bir vətəndaşın belə hallara qarşı mübarizə aparması mənəvi borca çevrilməlidir. Sonrakı peşimançılıq isə fayda gətirməyib.